

4. Кооперативне право: Підручник / За ред. В.І. Семчика. – К. : Ін Юре, 1998. – 336с.

5. *Пантелеймоненко А.О.* Становлення кооперації в українському селі: історико-економічні аспекти / Пантелеймоненко А.О. – Полтава: РВЦ ПУСКУ, 2006. – 227 с.

Воробйова Людмила Василівна, к.е.н., доцент
кафедри історії та теорії господарства ДВНЗ «Київський
національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

УКРАЇНЬСЬКА ШКОЛА ФІЗИЧНОЇ ЕКОНОМІЇ У СВІТОВОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ ПРОСТОРІ

Градація наукових шкіл в економічній теорії, як і в інших науках, відбувається за різними ознаками: наукове лідерство, географічна точка, науково-методологічні засади тощо. На наш погляд, правомірно говорити про українську школу фізичної економії. Її становлення пов'язане з ментальністю, культурою українського народу, а також з історичним розвитком та географічним розташуванням України. Сутність української школи фізичної економії, її теоретичний зміст, становить вчення С. Подолинського, його «енергетична теорія». Перш за все, безумовно, йдеться про нову наукову парадигму. С. Подолинський ставив завданням погодити працю з фізичними теоріями, сформулювавши тим самим принципово нові засади відтворення. Основним стрижнем, навколо якого тогочасна політична економія будувала свої теорії, була вартість. Більшість шкіл ігнорувала зв'язок людини із зовнішнім середовищем. Подолинський започаткував фізичну економію. Її теоретичні засади лежать у площині не лише філософської та економічної думки, а й ряду інших наук (математики, фізики, астрономії, хімії тощо). С. Подолинський не мав учнів за життя, проте має багато послідовників.

Започаткована С. Подолинським, продовжена В. Вернадським, концептуально сформована М Руденком і розроблювана сучасними вченими, українська школа фізичної економії не має рівних собі аналогів, що дозволяє вважати її науковою школою світового рівня.

С. Подолинський уперше поєднав поняття праця і розвиток зі зростанням потоку вільної енергії. Ми можемо говорити про пріоритет вітчизняної науки в постановці проблем. За минулі 135 років від дня виходу фундаментальної роботи С. Подолинського «Праця людини та її відношення до розподілу енергії» (1880) ідеї, які вперше висловив український учений, пройшли випробування часом і отримали розвиток у науці. В наш час є кілька сотень робіт, надрукованих різними авторами, де аналізується енергетична теорія.

С. Подолинський звернув увагу на невідповідність процесу фотосинтезу другому закону термодинаміки, а саме: сонячна енергія більшої ентропії перетворюється на енергію меншої ентропії. Ця невідповідність довгий час лишалась невирішеною. І лише в кінці ХХ століття бельгійський учений російського походження, лауреат Нобелівської премії (1977 р.) Ілля Пригожін сформулював теорему для нерівноважних процесів як четверте начало термодинаміки, що протидіє другому її началу. Але той самий науковий результат, як писав П. Кузнєцов, С. Подолинський отримав понад сто років тому. Цей науковий результат він назвав «законом Подолинського».

С. Подолинський створив оригінальне вчення, що перевершило попередні надбання економічної наукової думки, випередило свій час.

Учений дав нове наукове визначення праці. С. Подолинський показав, що праця – це діяльність, яка пов'язана з регулюванням потоків енергії і її нагромадження. Деякі види праці ефективні при безпосередньому використанні енергії Сонця в господарстві, інші – в її збереженні і переробці, а в сукупності людство може забезпечити потік негативної ентропії, достатній для сталого розвитку. За розрахунками Подолинського, сталим розвитком суспільства треба вважати такий, при якому витрати однієї калорії людської праці втягують в обіг 20 калорій

сонячної енергії (тепер це називають «принципом Подолинського»).

Хотілося б ще раз звернути увагу на визначення наукової парадигми С. Подолинського. Прогрес суспільства він пов'язує зі збільшенням енергетичного бюджету кожної людини і людства в цілому, зі збереженням і нагромадженням енергії. Вчений показав, що людина є єдиною відомою в науці силою природи, яка певними вольовими актами може: збільшувати частину енергії Сонця, що акумулюється на поверхні Землі; зменшувати кількість енергії, що розсіюється в світовий простір. При цьому збереження і нагромадження енергії відбувається завдяки усвідомленій, творчій праці людини.

Ідеї С. Подолинського розвинув В. Вернадський. Свої дослідження Вернадський розпочав з вивчення біосфери. У монографії «Біосфера» (1926) він розкриває її сутність, визначає основні компоненти біосфери та її трансформацію, викликану діяльністю людей.

Великою заслугою В. Вернадського є вчення про живу речовину. Жива речовина, визначає він, це не лише джерело енергії для геохімічних процесів, але і джерело вільної енергії, що їх підтримує. Саме завдяки живій речовині біосфера стає активною оболонкою землі.

В. Вернадський, як і С. Подолинський, звертає увагу на поширення живих організмів на Землі і їхню роль у нагромадженні сонячної енергії. Цю роль Подолинський прирівнює до дії «термічної машини», тобто такої машини, у якій теплота переходить у роботу – принцип Саді Карно. Цю ідею проводить потім і В. Вернадський.

В. Вернадський розглядає біосферу як негентропійну систему, яка завдяки живій речовині здатна нагромаджувати сонячну енергію, компенсуючи тим самим її витрати на теплове випромінювання. Цю ідею досліджував і С. Подолинський.

Вернадський розкриває явища, пов'язані з сонячним рухом живої речовини і визначає поняття «ноосфера». У С. Подолинського нема формування цього поняття, але у нього чітко визначена роль людського інтелекту у процесі нагромадження енергії.

Подолінський і В. Вернадський піднімають проблеми гармонійного розвитку природи і суспільства, автотрофності людства. С. Подолінський аналізує енергію Всесвіту, її розподіл, збереження і розсіювання. Планетарні процеси досліджує і В. Вернадський.

Український дослідник М. Руденко на засадах нової економіко-філософської системи сформулював концепцію фізичної економії, яка є суттєвим внеском у розвиток світової економічної думки.

Теоретична концепція М. Руденка викладена ним у збірнику економічних праць «Енергія прогресу: нариси з фізичної економії», що складається з чотирьох нарисів і трьох статей (1998 р.), і знайшла продовження у філософсько-космологічній праці «Гносис і сучасність (Архітектура Всесвіту)» (2001). У своїх працях М. Руденко поглиблює і розвиває наукову парадигму С. Подолінського.

Свою економіко-філософську систему М. Руденко будує на засадах синтезу філософії економіки, космології, математики, фізики та інших наук. Говорячи про методи пізнання, він підкреслює, що вони повинні базуватись на метафізичних засадах, а пізнання потрібно розпочинати з визначення субстанції. М. Руденко заперечує Марксове визначення праці як субстанції вартості. Щодо субстанції, то у М. Руденка це космічна енергія, світова Монада.

Основну увагу вчений приділяє аналізу додаткової вартості, яку він називає «енергією прогресу». Енергією прогресу М. Руденко називає саме абсолютну додаткову вартість. Абсолютна додаткова вартість, за його визначенням, це додаткова енергія Сонця, яку людство використовує для свого прогресу. А відносна додаткова вартість утворюється працею людини.

Вчений не заперечує права на існування політичної економії, але наголошує на пріоритетності ідей фізичної економії. Адже людям притаманна не тільки суспільно-духовна, а й фізична сутність. А політична економія не вирішує фізичні проблеми. Це спрощує економічні знання, робить їх однобокими і неефективними у вирішенні народногосподарських питань. Тому не політизація економічних знань, а підхід до аналізу з

позицій природних законів може стати основою економічного розвитку.

*Волкова Олена Михайлівна, старший викладач
кафедри історії та теорії господарства ДВНЗ «Київський
національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»*

ЕВОЛЮЦІЯ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ВИВЧЕННЯ РОЛІ ДЕРЖАВИ В РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Питання ролі держави у розвитку господарської системи піднімалося з давніх часів державними діячами, філософами, вченими сфери політики, економіки, права та не втратило своєї актуальності і сьогодні. З XVII ст. – періоду становлення ринкової економіки в провідних країнах Європейської цивілізації – знання про роль держави та ринку у суспільному розвитку почали формуватися на основі методології класичної політичної економії.

А. Сміт обґрунтував ліберальну концепцію ринку – діяльність «економічної людини» є джерелом багатства народів, «невидима рука» забезпечує взаємодію економічних суб'єктів, тому держава виконує роль «нічного сторожа». Представники неоліберального напрямку поповнили цю концепцію «ліберальним інтервенціоналізмом», під яким А. Рюстов розумів держав-не втручання задля прискореного природного процесу розвитку ринкової економіки, сприяння пристосування господарюючих суб'єктів до структурних змін ринку, А. Мюллер-Армак – служіння ринкового господарства соціальним інтересам суспільства, В. Ойкен і Ф. Бем – створення і підтримки конкурентного порядку мінового (ринкового) господарства для досягнення максимальної інтенсивності конкуренції й одночасно обмеження дії факторів, які викривлюють конкурентні умови. Мінімальна держава М. Фрідмена з позицій методологічних положень класичної політичної економії, неокласичних шкіл